

GERİYƏ DÖNMƏYƏN ZAMAN

(Əvvəli 3-cü səhifədə)

Ümumilikdə Azərbaycan ədəbiyyatında nəsr tarixinə nəzər salsaq görürük ki, əsası M.F.Axundov tərəfindən qoyulan Azərbaycan nəsrini böyük uğurlara imza atmışdır. Əlbəttə məqsədimiz nəsrin tarixini araşdırılması olmadığını konkret bir yazıçının nəsrindən söhbət getdiyindən, xüsusilə, onun hekayələrindən danışdığımız üçün bəzi maraqlı faktları yada salmalı oluruq. Azərbaycan ədəbiyyatında hekayələr ustası kimi tanınan C.Məmməd-quluzadə, M.S.Ordubadı, Ə.Haqqverdiyev, M.İbrahimov, Mir Cəlal, M.Hüseyn və digər nəsr ustalarının sırasında Elçinin də öz yeri var. Özü də görkəmli yeri var və tənqidçilərimizin də həmişə diqqət mərkəzində olan hekayələri haqqında dəyərli fikirlər var.

Elçinin əsərlərinin dili sadədir, oxucunu yormur, əksinə, oxunaqçı olan əsərləri həcmindən asılı olmayaraq bədii zövqünə görə qiymətlidir. "Ayaqqabı" hekayəsindənən kiçik bir epizod dediklərimizə əyani sübutdur. "... çünki, aşıq düz demişdi, dəli könül, mənəndən sənə əmanət, demə bu dünyada qalım yaxşıdır... neçə qəhrəmanlar gəldi dünyaya, köç vaxtı yetişdi, tez oldu getdi; Rüstəmin zərbindən titrədi dağlar, düşdü dastanlara söz oldu, getdi; hakimlik elədi çox uzun vaxtı, bütün kainata Süleyman baxtı, tərsinə döndü şah Cəmsidin taxtı, Firudunun dərdi yüz oldu, getdi; necə oldu Keykavus, hanı Keyqubadın Hənsi bu dünyada almışdı muradın Allahlıq elədi Fironla Şəddad, Nəmrudun qalası düz oldu, getdi; İsgəndər Daranı taxtından saldı, sahana şah gəldi, sonu nə oldu Yarı yolda öldü, Misirdə qaldı, Bəbir kimi yandı, köz oldu, getdi...". Bəbirin dili ilə verilən bu ozan-aşıq sözləri o surətün daxili aləmini, hiss-həyəcanlarını, "dolmuş ürəyini" boşaltmaq üçün, bu obrazın bütövlükdə duyğu və düşüncələrini verməkdə yazıçıya münasib gəlir.

Və yaxud nağıl üslubunda verdiyi "Sarı gəlin" əsərində Fətullahın ömür gün yoldaşı Firuzə ilə bağlı onun gencliyindən bəhs edən sözlərə nəzər yetirək: "arvadının çavanlıq çağları tez-tez gəlib gözlərinin qabağında dururdu, o çağları ki, indi xınadan qıpqırmızı qızarmış ağ saçların heç izi-tozu da yox idi, bilək yoğunluğunda qap-qara iki hörüyü, az qala, topuğunacan uzanırdı, qəddi-qaməti bir ceyran balası idi və günə deyirdi, sən çıxma, mən çıxacağam, aya deyirdi, yox, sən çıxma, mən çıxacağam və bütün məhəllə çavanlarının gözü o hörüklü qızda idi, o hörüklü qız isə o qəddər çavanın arasından onu, yəni, indi ürəyindəki o sızıltı ilə əl-üzünü yuyan Fətullahı seçdi".

Elçinin nəsr əsərlərində glə məqamlar vardır ki, bunlar mənsür şeirin ən yaxşı nümunələri ola bilər. Əsərdən götürülüb ayrıca verilə dediklərimə oxucu da şahid olar. Doğrudur, bu parçalar hekayənin bədii təsir gücünü artırır, hekayənin bədii məzmunun zənginləşdirir, əsərin daxilində də bədii keyfiyyəti güclüdür. Məsələ burasındadır ki, Elçin yazıçıdır, şair deyil, amma bəlkə də özü də bilmədən əksər əsərlərində mənsür şeirlər, sonetlər yaradıb, əsərin içindən götür, kənara qoy, bu hekayəsinə, povestinə o qədər də təsir etməyəcək, çünki yazdığı əsərlərin bütün canı, ruhu bu bədiiyətənin gücünü ehtiva edir. Sadəcə bir lirika saatını onun mənsür duyğuları əsasında vermək olar. Məsələn bir neçə məqamlara baxaq. "Baladadanın ilk məhəbbəti"ndə bu parçaya diqqət yetirək: "Yenə də bir kənd idi, bir günün cırhacı, bir də tut ağacının altında oturub cidd-cəhdlə şumaqəddər yonan Baladadaş.

Bir də dəniz idi; göy uzaqda üfük xəttlə birləşirdi və güclə sezilən bu üfük xətti elə bil ki, dünyanın axırı idi.

Göy tərtemiz idi, dəniz də dalğasız, səssiz-küysüz və bu təmizlikdə, bu səssizlikdə bu daqiqə elə bir əbədlilik var

idi ki, elə bil dünyada nə yağış olub, nə çovğun, nə dəniz uğultusu, nə də ki, bir başqa şey..."

Hər yazıçıya nəsib olmayan bir qələmi var Elçinin. 60-cılar nəslinin nasirləri arasında böyük bir zirvə fəth edib Elçin, bu zirvə onun əsərləridir. Bir-birindən dəyərlili, bir-birindən zəngin surətlər aləmi, hadisələr, yaşadığımız dünyanın ədalətsizlikləri, dünyanın günahsız insanların başına gətirilən müsibətlər, yüz minlərlə qurban verən xalqımızın müharibə yarası, tarixi bir hadisənin yazıçı qələmi ilə yüksək şəkildə bədii inikası, əsrimizin ən böyük faciəsini yaşayan Azərbaycanımızın qaçqın-köçkün taleyi, Qarabağ tarixi salnaməsini xatırladan əsərləri - "qarabağnamə"ləri, həyatı, uşaqlığına əbədi həkk olunmuş Bakı mühiti, hər cür dürüst, doğru zənginliklə malik insanlarımızın xeyirxah qəlbi, milli-mənəvi dəyərlər, adət-ənənələrə olan hörmət və ehtiram, ümumilikdə xalqında gördüyü gözəl bəşəri keyfiyyətlərin təsviri yazıcının ictimai, siyasi, ədəb-bədii görüşləri onun həm nəsrində, həm dramaturgiyasında yetərinçə oxucunu, tamaşaçını heyran qoya bilər. Ömründə heç zaman məhəllənin başqa arvadları kimi ürəyinin ağrısını açıb camaatın qabağına tökməyən, dərdirni-sərinin içində saxlayan, o ağrının yaratdığı gözünün yaşını camaat qarşısında axıtmayan, balaları ölüm içində olan, onlarsız yaşadığı rahat günləri özünə günah bilən - "BU RAHAT GÜNLƏRİ" özünə rəva bilməyən, bu RAHAT GÜNLƏRİN sıxdığı, əzdiyi, rahatlıq vermədiyi xanım xalalar Elçinin gördüyü, tanıdığı, analardır - böyük Vətən müharibəsində yarım milyona yaxın oğul böyüdüb hitlərin qanlı-qadalı müharibələrində itirən analar. Biz bu analara yanmaqdan çox bu müharibəni törədənərə nifrət edirik. Biz oxucular hər zaman mövcud olan hitlərin-faşist qəlblilərin düşməniyik. Biz bu gün də qanımızı tökən, bu gün də on minlərlə şəhid verən, qurban verən, bir milyondan çox günahsız insanlarımızı - həmvətənlərimizi yurdundan didərgin salan hitlərqəbli erməniləri, onların dəmtutanlarını lənətləyirik, bu gün İraqda, Suriyada, Əfqanıstanda, Fələstində közəran, alovlanan müharibə ocaqlarını alovlandıran imperialist qüvvələrin düşməniyik. Bir-birinə xalqları, millətləri qırdıran Amerika, Avropa siyasətinə nifrət edirik. Müharibə Elçinin uşaqlıq taleyinə bir qara yara vurdu, yaşının bu çağında yenidən onu yaradı, yurduna, ata-baba torpağına həsrət bir qəlb ancaq bu cür insani duyğularla zəngin ola bilər, bəşəri keyfiyyətlər təbliğ edə bilər, dünyanın ədalətsizliklərinə, onu çirkin siyasətlərinə belə dərindən nifrət edə bilər və əsərlərində də gələcək nəsillərin də yaddaşına əbədi həkk olunacaq, onları müharibələrə nifrət ruhunda tərbiyə edəcək, ulusuna, uruğuna-turuğuna, dininə, imanına" sədaqətli, mərhəmətli olmaq tərbiyə edəcək.

Son

Gülxani PƏNAH